

ΟΙ ΕΠΕΝΔΥΤΕΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ KEYNES

Θα σταθούμε λίγο ακόμα στα οικονομικά του Keynes, δεδομένου ότι χαρακτήρισαν τον κύριο μοχλό της έκφρασης του καπιταλιστικού συστήματος (συνήθως μέσω της πολιτικής φωνής των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων) για πολλές δεκαετίες μετά το Β' παγκόσμιο πόλεμο και αποτελούν την άλλη όψη του καπιταλισμού σε σχέση με το σημερινό φιλελεύθερο δόγμα¹.

Ο Keynes ήταν ξεκάθαρος, όσον αφορά τις κρίσεις του καπιταλισμού: Ο κινητήριος μοχλός της οικονομίας (ανάπτυξης) είναι οι επενδύσεις. Η πτώση των επενδύσεων συρρικνώνει την οικονομία, με βασικότερη εκδήλωση την αύξηση της ανεργίας. Η ανεξάρτητη λοιπόν μεταβλητή είναι ο ρυθμός ανάπτυξης των επενδύσεων και οι υπόλοιποι μακροοικονομικοί δείκτες είναι οι εξηρημένες μεταβλητές. Βεβαίως η δομή (structure) του συστήματος επηρεάζει και τη συμπεριφορά των επενδυτών και την ταχύτητα επιρροής της πτώσης των επενδύσεων στην οικονομία. Για παράδειγμα, ένα μέτρο κρατικής παρέμβασης μπορεί να αναχαιτίσει ή ακόμα και να αντιστρέψει μια διαφαινόμενη κρίση, που οφείλεται στην απροθυμία των κεφαλαιοκρατών να επενδύσουν.

Ο επενδυτής καλείται να κάνει μια «θυσία» σήμερα (να επενδύσει τα κεφάλαιά του), για να απολαύσει στο (όσο γίνεται κοντινότερο) μέλλον κάποια κέρδη, που πρέπει αντικειμενικά να είναι μεγαλύτερα από τη «θυσία». Για να το κάνει αυτό, πρέπει να αισθάνεται «ασφαλής». Όσον αφορά τη συμπεριφορά των επενδυτών, που είναι κατά τον Keynes κυρίαρχης σημασίας, ο τελευταίος εισήγαγε την έννοια της ανασφάλειας (uncertainty). Τονίζεται εδώ, ότι η έννοια της ανασφάλειας είναι διαφορετική από την έννοια του ρίσκου. Το τελευταίο μπορεί τρόπον τινά να αποτιμηθεί, με υπολογισμό της αναμενόμενης (expected) πιθανότητας επιτυχίας (ή αποτυχίας), εξετάζοντας διάφορα σενάρια σε συνδυασμό με την πιθανότητα να συμβούν². Σε καθεστώς ανασφάλειας όμως δεν υπάρχει λογική βάση ποσοτικοποίησης του κινδύνου. Απλά μπορεί να συμβεί ότι νάναι. Οι επενδυτές βρίσκονται, κατά τον Keynes, σε ένα μόνιμο καθεστώς (μικρής ή μεγάλης) ανασφάλειας, για τούτο και η συμπεριφορά τους είναι απρόβλεπτη. Τούτο το αποτύπωσε ο Keynes με την ορολογία «animal spirits». Ο ίδιος υποστήριξε, ότι ο βαθμός ανασφάλειας επηρεάζεται από το μακροοικονομικό περιβάλλον: Οι «καλοί» μακροοικονομικοί δείκτες μειώνουν την ανασφάλεια (ή ισοδύναμα, αυξάνουν την εμπιστοσύνη). Από την άλλη πλευρά, η αβεβαιότητα τείνει να μετατρέψει τη βούληση για

¹ Γνωστός από τους οπαδούς του με την ορολογία "καπιταλισμός με ανθρώπινο πρόσωπο".

² Αν π.χ. εξετάζονται τρία σενάρια με αποτελέσματα A, B και Γ (π.χ. ετήσια κερδοφορία ενός project), με πιθανότητα επιτυχίας p_A , p_B και p_Γ αντίστοιχα, τότε το αναμενόμενο αποτέλεσμα είναι $p_A \times A + p_B \times B + p_\Gamma \times \Gamma$

μακρόχρονες (παραγωγικές) επενδύσεις σε τέτοια για βραχυπρόθεσμες κερδοσκοπικές τοποθετήσεις. Η αδιαφορία της προστασίας έναντι ανασφάλειας επιτρέπει την εκθετική ανάπτυξη αυτού που ο Keynes ονόμασε «χρηματοοικονομική κυκλοφορία» (financial circulation) εις βάρος της «βιομηχανικής κυκλοφορίας» (industrial circulation). «*Το χρηματοοικονομικό σύστημα γίνεται το αφεντικό, όχι ο υπηρέτης, ο βασιλικός δρόμος στον χάρτινο πλούτο*»³.

Ο Keynes δεν παρέλειψε να τονίσει, ότι ακόμα και σε καλές περιόδους (ανάπτυξη) οι επενδυτές μπορεί να αρχίσουν να «διστάζουν» ότι κάποια στιγμή θα σταματήσει η «ευφορία» και να σταματήσουν να κάνουν παραγωγικές επενδύσεις, προτιμώντας ασφαλέστερες τοποθετήσεις (π.χ. κρατικά ομόλογα). Έτσι, κατά τον Keynes, η οικονομία βρίσκεται πάντα σε μια «μεταβαλλόμενη» ισορροπία (σε αντίθεση με τη σταθερή και βέλτιστη ισορροπία των νεοκλασικών), προσπαθώντας να φτάσει το επίπεδο της πλήρους απασχόλησης, χωρίς όμως ουσιαστικά να το επιτυγχάνει ποτέ για πολύ. Κατά κάποιο τρόπο ο Keynes αποδέχτηκε τις αντιθέσεις του καπιταλισμού που είχε ήδη αναπτύξει πριν 70 χρόνια ο Μαρξ (παρόλο που ο ίδιος ισχυριζόταν ότι δεν είχε μελετήσει Μαρξ), αποδεχόμενος ότι το σύστημα κάνει κύκλους. Όπως αναφέρει ο Skidelsky, «στον καπιταλισμό η αβεβαιότητα γεννιέται από το ίδιο το σύστημα, το οποίο είναι μια μηχανή για τη συσσώρευση κεφαλαιουχικών αγαθών των οποίων η απόδοση έρχεται όχι άμεσα, αλλά σε κάποια μελλοντική στιγμή. *Η μηχανή της παραγωγής του πλούτου είναι ταυτόχρονα πηγή οικονομικής και κοινωνικής αστάθειας*» (τα πλαγιαστά γράμματα δικά μου). Ο Keynes θεώρησε θεμελιώδη τη λειτουργία του κράτους σαν «αρωγού» του συστήματος, όταν η συνολική ζήτηση βρίσκεται χαμηλά (ή μειώνεται), σε σχέση με τη ζήτηση που αντιστοιχεί στην πλήρη απασχόληση. Τότε πρέπει να παρέμβει το κράτος και να «τονώσει» τη συνολική ζήτηση, είτε σε κεφαλαιουχικά αγαθά (κρατικές επενδύσεις) ή σε καταναλωτικά προϊόντα. Τούτο πρέπει να γίνει ακόμα και με θυσίες, όπως ο ελλειμματικός κρατικός προϋπολογισμός και η κάλυψη αυτού με κρατικό δανεισμό. Κατά τον Keynes, το έλλειμμα αυτό θα καλυφθεί εύκολα αργότερα όταν αυξηθούν τα κρατικά έσοδα (φόροι), από την αύξηση του φορολογητέου εισοδήματος (ανάπτυξη). Έτσι, ο Keynes δίνει ουσιαστικά στο κράτος το ρόλο της μείωσης της αβεβαιότητας: Η κυβερνητική πολιτική πρέπει να προσπαθεί να κάνει τον κόσμο πιο «προβλέψιμο», πιο «Γκαουσιανό», με μια κανονική κατανομή πιο «στενή», με λεπτότερες «ουρές».

³ Robert Skidelsky "KEYNES THE RETURN OF THE MASTER"

ΤΕΛΙΚΑ Ο ΚΕΥΝΣΙΑΝΙΣΜΟΣ ΕΊΝΑΙ ΟΥΜΑΝΙΣΤΙΚΗ Ή ΔΟΜΙΣΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ;

Ο Κευνσιανισμός απαιτεί απαραίτητως μια προϋπόθεση για την εύρυθμη λειτουργία της οικονομίας: Την εξασφάλιση περιβάλλοντος εμπιστοσύνης, όπου αφενός οι αγορές είναι εύρωστες, με ένα καταναλωτικό κοινό που δημιουργεί μια βιώσιμη συνολική ζήτηση, ενώ παράλληλα αποταμιεύει ένα ποσοστό το εισοδήματός του, το οποίο «μεταφράζεται» σε επενδύσεις από επενδυτές που δεν διακατέχονται από ανασφάλεια. Το περιβάλλον αυτό αποτυπώνεται μέσω των μακροοικονομικών δεικτών, όπου το κράτος κατέχει πρωτεύοντα ρόλο στη ρύθμισή τους. Από την άποψη αυτή, ο Κευνσιανισμός είναι ξεκάθαρα ένα δομιστικό (structuralistic) σύστημα. Ένα σύστημα, που μέσω των θεσμών (institutions) πρέπει να διαμορφώνει μια ψυχολογία που να οδηγεί σε οικονομική ανάπτυξη (αύξηση της παραγωγής και της απασχόλησης). Από την άλλη πλευρά, υπάρχει μια «ουμανιστική» εξαίρεση στο δομισμό του Keynes: Η προσωπικότητα του επενδυτή. Βεβαίως η συμπεριφορά του επενδυτή επηρεάζεται θετικά από το μακροοικονομικό περιβάλλον, όταν το τελευταίο του δημιουργεί μικρότερη ανασφάλεια. Όμως, εξακολουθεί πάντα να υπάρχει στην προσωπικότητά του αυτό που ο Keynes ονόμασε «animal spirit»: Μπορεί να συμπεριφέρεται «αψυχολόγητα», ακόμα και σε περίοδο οικονομικής ευφορίας. Για παράδειγμα, μπορεί να αρχίσει να αποσύρει τα κεφάλαιά του από παραγωγικές μακρόχρονες επενδύσεις και να τα στρέφει σε κερδοσκοπικές, βραχύχρονες τοποθετήσεις (speculation), επειδή απλά σταθμίζει ότι η ευφορία «τράβηξε πολύ» και σύντομα η κατάσταση θα αντιστραφεί. Αυτή ακριβώς η ανθρώπινη συμπεριφορά (humanism) μπορεί να προκαλέσει τάσεις ύφεσης (οικονομικό κύκλο).

ΟΥΣΙΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΝΤΕΤΕΡΜΙΝΙΣΜΟΣ

Μετά από τη παραπάνω προσέγγιση στα δυο οικονομικά συστήματα που επικράτησαν από την εμφάνιση του καπιταλισμού μέχρι σήμερα, ας δούμε λίγο και τη φιλοσοφική υπόβαση των συστημάτων. Σύμφωνα με τη φιλοσοφική προσέγγιση της ουσιοκρατίας (essentialism), η εξήγηση όλων των φαινομένων ανάγεται σε μία και μοναδική ουσία (essence), η οποία καθορίζει τα πάντα. Με άλλα λόγια, η ουσία είναι η αιτία (cause) που προξενεί όλα τα αποτελέσματα (effects). Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα ουσιοκρατίας είναι ο Θεός: Τα πάντα ανάγονται στο Θεό και ο Θεός προκαλεί τα πάντα. Ο Θεός είναι η «ουσία». Μια άλλη ορολογία που ταυτίζεται με την ουσιοκρατία είναι ο ντετερμινισμός (determinism). Σύμφωνα με το ντετερμινισμό, η λογική τρέχει προς μονή κατεύθυνση: Ξεκινάει από μια και μοναδική αιτία (determinant) και τρέχει προς τα ποικίλα

αποτελέσματα, που προκαλούνται από την μοναδική αιτία. Όπως είδαμε στα προηγούμενα, οι επικρατούσες θεωρίες του καπιταλιστικού συστήματος παραγωγής (νεοκλασική και Κευνσιανισμός), είναι αμφότερες ουσιοκρατικές (ντετερμινιστικές), παρόλο που ξεκινάνε από διαφορετική ουσία. Το νεοφιλελεύθερο δόγμα έχει σαν σημείο ουσιαστικής εκκίνησης τον άνθρωπο (human), ενώ το κευνσιανικό τη δομή του συστήματος (structure), με μια δόση ουμανισμού.